

Nästa ekonomiska kris kräver mer än stödpolitik

Dagens Nyheter den 14 november 2023

Sveriges förmåga att under de senaste decennierna stå emot ekonomiska kriser grundar sig i stor utsträckning på framgångsrika institutionella reformpaket som gjort näringslivet mer dynamiskt. Samtidigt visar en omvärldsanalys att geopolitisk turbulens, omfattande teknologisk utveckling och pressande klimatproblem kan innebära att näringslivets ekonomiska omställningsförmåga utsätts för påfrestningar som vi ännu inte är redo för.

I dag publiceras rapporten "Strukturomvandling under ekonomiska kriser: var covidkrisen annorlunda?" av tankesmedjan Fores. I denna studerar vi motståndskraft och omställningsförmåga i svenskt näringsliv under covidkrisen och jämför med två tidigare djupa kriser: it-krisen strax efter millennieskiftet samt finanskrisen.

Även om det finns likheter mellan kriserna är det samtidigt slående hur olika de är och hur effekterna av kriserna varierat. Exempelvis ledde it-krisen till en långdragen och relativt stor sysselsättningsminskning, medan finanskrisen och covidkrisen karakteriserades av en starkt minskad sysselsättning under en kortare period, men därefter även av en stark återhämtning.

Finanskrisen minskade främst antalet anställda i tillverkningsindustrin medan covidkrisen huvudsakligen drabbade sysselsättningen i tjänstesektorn. Covidkrisen blev på så sätt mer av ett storstadsfenomen.

När vi jämför olika branscher ser vi att sysselsättningen i hotell- och restaurangverksamhet påverkades i liten utsträckning av it-krisen och finanskrisen – men minskade kraftigt under covidkrisen. Informations- och kommunikationsverksamhet påverkades naturligt nog starkt negativt av it-krisen, men kunde till och med expandera under pandemin när många arbetade hemifrån som en följd av införda restriktioner.

Kriser och deras effekter är svåra att förutse: de drabbar branscher, regioner, företagstyper och yrken på olika sätt. Därför är näringslivets omställningsförmåga avgörande för hur väl vi kommer att klara framtida kriser. Över lag finner vi att anställda och företag visat prov på stor omställningsförmåga. Men vi ser också tecken på att denna omställningsförmåga kan ha försämrats.

Exempelvis har jobbdynamiken i näringslivet minskat över tid och i samband med ekonomiska kriser. Under covidkrisen var såväl jobbskapandet som förstörelsen av jobb på historiskt låga nivåer. Jobbskapandet från nystartade företag har också minskat.

Den försämrade dynamiken kan vara ett resultat av de offentliga insatser som varit nödvändiga under kris-faserna – såsom låga räntor och stöd till anställda och företag – men som efter krisfaserna kan ha försämrat dynamiken i näringslivet på längre sikt. Detta dels genom att ineffektiva företag

inte lämnar marknader, dels genom att det kan skapas förväntningar om framtida stöd som försämrar strukturomvandlingar.

Covidkrisen har varit en stor utmaning för det svenska näringslivet. Vår bedömning är emellertid att det står inför större och mer långsiktiga utmaningar. Näringslivet måste kunna bemästra geopolitiska konflikter i vår omvärld som skapar en förändrad situation för hur den globala produktionen kommer att organiseras framgent.

När produktion flyttas till mer stabila länder med ett högre kostnadsläge till följd av en osäkrare omvärld ökar företagens kostnader och därmed försämras även deras konkurrenskraft. Samtidigt kan nya globala produktionsmönster skapa möjligheter för att mer produktion flyttas till Sverige, vilket kan stimulera regional tillväxt.

Den förändrade geopolitiska situationen innebär således nya utmaningar för beslutsfattare att genomföra åtgärder som säkerställer global konkurrenskraft, men som också hjälper de grupper som förlorar på de snabba förändringarna.

Vi ser att många länder blir mer protektionistiska i hopp om att kunna skydda sig mot olika omvärldshot. Detta riskerar dock att försvåra den nödvändiga hållbara strukturomvandlingen på en internationell nivå. Det ter sig därför av stor vikt att Sverige förstärker sina satsningar på att utveckla stabila internationella handels- och investeringsavtal med den demokratiska världen genom att försöka påverka inom EU-samarbetet.

Vidare bör reformer genomföras som ökar incitamenten för företagen att stärka sin motståndskraft och omställningsförmåga och att nyttja nya teknologier, experimentera, växa och finna nya affärsmöjligheter i hela landet. Exempelvis kan insolvens-processen förbättras så att långsiktigt bärkraftiga företag med finansiella problem får möjlighet att minska sin skuldbörda. Kunskapsstöd för ökad ekonomisk kompetens inom den juridiska processen är en del i detta.

En ytterligare åtgärd är att förbättra förvärvsmarknadens funktionssätt för att rädda produktiva tillgångar. Under kriser måste dessa transaktioner gå snabbare för att inte riskera ökad arbetslöshet och sämre produktivitet utveckling. Satsningar på infrastruktur och lokalt riskkapital kan också vara samhällsekonomiskt effektiva.

Reformer som innebär ökad kvalitet, starkare incitament och bättre möjligheter för utbildning och vidareutbildning är kanske än viktigare i framtidens näringsliv för att bemästra det geopolitiska hotet och klimathotet.

Ekonomiska kriser är mångfacetterade och svåröversäglbara. Om näringslivets motståndskraft och omställningskraft stärks med effektivitetsbaserade reformer kan omfattningen och kostnaden minska för framtida direkta stöd under ekonomiska kriser, men även kostnaden för riktade stöd (såsom elstödet).

Vår bedömning är därför att satsningar på svenska anställdas och företags motståndskraft och omställningsförmåga för att hantera ekonomiska kriser med stor sannolikhet är förenade med en lägre försäkringspremie än permanenta offentliga krisstödsystem.

Fredrik Heyman
Pehr-Johan Norbäck
Lars Persson